

С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университетінің экономикалық факультетінің 60 жылдығына арналған «**Жаңа болмыс жағдайында экономика және қоғам**» Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының **материалдары**, 25 мамыр 2023 жыл, II бөлім= **Материалы** Международной научно-практической конференции «**Экономика и общество в условиях новой реальности**», посвящённой 60-летию экономического факультета Казахского агротехнического исследовательского университета имени С.Сейфуллина, 25 мая 2023 год, II часть = **Materials** of the International scientific and practical conference «**Economy and Society in a new reality**» dedicated to the 60th anniversary of the Faculty of Economics of the S. Seifullin Kazakh Agrotechnical Research University, May 25, 2023, II part. – 2023. – Ч.2. – Б.3-7

ЦИФРЛЫҚ ЭКОНОМИКА: ҚҰБЫЛЫСТЫҢ МӘНІ, ҚАЛЫПТАСУ ЖӘНЕ ДАМУ ПРОБЛЕМАЛАРЫ МЕН ТӘУЕКЕЛДЕРІ

ӘОЖ 378:371.4

*Марденова Д.А., оқытушы, э.ғ.м.
Астана Халықаралық Университеті
Астана қ.*

Цифрлық экономика - бұл тауарлар мен қызметтерді өндіру, тарату және тұтыну үшін цифрлық технологиялар мен желілік инфрақұрылымдарды пайдалануға негізделген экономика. Ол интернет, компьютерлік бағдарламалар, Сандық құрылғылар, жасанды интеллект және үлкен деректер сияқты көптеген технологияларды қамтиды.

Цифрлық экономика инновациялық технологиялар мен цифрлық платформаларға негізделген экономикалық дамудың жаңа тәсілін білдіреді. Оған электрондық коммерция, цифрлық қызметтер, онлайн білім беру, цифрлық денсаулық сақтау, цифрлық қаржы және т.б. сияқты салалар кіреді.

Цифрлық экономиканың негізгі белгілерінің бірі оның жоғары икемділігі және экономикалық ортадағы өзгерістерге жылдам жауап беру мүмкіндігі болып табылады. Ол сондай-ақ білімді құру мен таратудың, өнімділікті арттырудың және тауарлар мен қызметтердің қолжетімділігін арттырудың жаңа мүмкіндіктерін ұсынады.

Цифрлық экономика қоғамның барлық салаларына, соның ішінде бизнеске, саясатқа, әлеуметтік өмірге және мәдениетке айтарлықтай әсер етеді. Бұл экономикалық өсу мен бәсекеге қабілеттіліктің маңызды қозғалтқышы және бүкіл әлемдегі адамдардың өміріне айтарлықтай әсер етеді.

Цифрлық экономика деректерді құру, өңдеу және беру үшін ақпараттық технологияларды пайдаланатын әртүрлі салалар мен секторларды қамтиды. Цифрлық экономиканың кейбір негізгі компоненттеріне мыналар жатады:

Ақпараттық технологиялар (IT) - бұл деректерді өңдеу және беру үшін технологиялар мен бағдарламалық жасақтаманы құратын және дамытатын сектор. Бұл әлемдік ЖІӨ-нің шамамен 5-6% құрайды.

Электрондық коммерция-бұл тауарлар мен қызметтердің саудасы интернет арқылы жүзеге асырылатын сектор. Бұл әлемдік сауданың шамамен 15-20% құрайды.

Цифрлық медиа - бұл интернет арқылы мазмұн мен ойын-сауық өнімдерін құратын және тарататын сектор. Бұл әлемдік ЖІӨ-нің шамамен 5-6% құрайды.

Телекоммуникация - бұл байланыс және деректер қызметтерін ұсынатын сектор. Бұл әлемдік ЖІӨ-нің шамамен 2-3% құрайды.

Цифрлық қызметтер - бұл онлайн білім беру, денсаулық сақтау, қаржы және т.б. сияқты әртүрлі қызметтерді ұсынатын сектор. Бұл сектор қарқынды дамып келеді және қазірдің өзінде әлемдік экономиканың айтарлықтай үлесін құрайды.

Цифрлық экономиканың дамуы елдің қазіргі әлемдегі экономикалық өсуі мен бәсекеге қабілеттілігін айқындайтын негізгі факторлардың бірі болып табылады.

Цифрлық технологиялар өндіріс шығындарын қысқартуға, өнім сапасын жақсартуға, кәсіпорындар жұмысының тиімділігін арттыруға және кәсіпорындар, мемлекет және халық арасындағы байланысты жақсартуға мүмкіндік береді. Бұл тезірек және тиімді экономикалық өсуге ықпал етуі мүмкін.

Өз кезегінде цифрлық экономиканың экожүйесі көптеген компоненттерден тұрады, оларды келесі диаграммадан көруге болады (1 сурет).

Сурет 1. Цифрлық экономиканың экожүйесі

Цифрлық экономика – бұл болашақтың жолы десек, артық кетпейміз. Қазір, 21 ғасырда, автоматтандыру мен цифрлық әлемге өту ең маңызды

шешімдердің бірі. Себебі, цифрлық экономиканың алдағы уақыттағы дамуға әкелер әлеуеті көп.

Цифрлық экономиканың экономикалық даму және адамдардың өмір сүру сапасын жақсарту үшін зор әлеуеті бар. Төменде цифрлық экономика әлеуетінің кейбір негізгі аспектілері берілген:

✓ Өнімділік пен тиімділікті жақсарту: цифрлық экономика көптеген процестерді автоматтандыруға мүмкіндік береді және өнімділікті арттыру және шығындарды азайту арқылы бизнестің тиімділігін арттырады.

✓ Жаңа нарықтарды құру: цифрлық экономика тауарлар мен қызметтерді құруға және сатуға, сондай-ақ жаңа нарықтар мен бизнес-модельдерді құруға жаңа мүмкіндіктер жасайды.

✓ Қолжетімділікті арттыру: цифрлық экономика тауарлар мен қызметтердің қолжетімділігін арттырады, бұл әсіресе шалғай және халқы аз аудандарда тұратын адамдар үшін, сондай-ақ мүмкіндігі шектеулі адамдар үшін маңызды.

✓ Өмір сапасын жақсарту: цифрлық экономика білім беру, денсаулық сақтау, ойын-сауық және байланыс үшін жаңа мүмкіндіктер беру арқылы адамдардың өмір сүру сапасын жақсарта алады.

✓ Тұрақты дамуға жәрдемдесу: цифрлық экономика шығындарды азайтуға және өндіріс тиімділігін арттыруға, қалдықтарды азайтуға және зиянды шығарындыларды азайтуға мүмкіндік беру арқылы тұрақты дамуға ықпал ете алады.

✓ Инновацияларды ілгерілету: цифрлық экономика инновацияларды ілгерілетеді, бұл экономикалық өсу мен бәсекеге қабілеттілікті арттыру үшін жаңа мүмкіндіктер жасайды.

✓ Жаңа жұмыс орындарын құру: цифрлық экономика жаңа жұмыс орындарын құруға және экономиканың әртүрлі секторларында жұмыспен қамтуды арттыруға жаңа мүмкіндіктер жасайды.

Тұтастай алғанда, цифрлық экономика экономиканы дамыту, өмір сүру сапасын жақсарту және адамдар мен бизнес үшін жаңа мүмкіндіктер жасау үшін үлкен әлеуетті ұсынады.

Цифрлық экономиканың даму перспективалары орасан зор және ол біз бұрын көрмеген қарқынмен өсуде. Цифрлық экономиканы дамытудың кейбір негізгі перспективаларына мыналар жатады:

➤ Адамдардың цифрлық экономикаға көбірек қатысуы: интернет пен мобильді құрылғыларды пайдаланушылар санының артуымен цифрлық технологиялар мен қызметтерді көбірек адамдар пайдаланады.

➤ Деректердің үлкен көлемі: интернет пен мобильді құрылғыларды пайдаланушылар санының артуымен, сондай-ақ Заттар интернеті (IoT) технологияларының дамуымен деректер көлемі экспоненциалды түрде өседі.

➤ Жасанды интеллект пен автоматтандыруды дамыту: жасанды интеллект пен автоматтандыру технологиялары өнімділікті жақсарту және бизнес-процестерді оңтайландыру үшін пайдаланылады.

➤ Инфрақұрылымды жақсарту: цифрлық экономиканың қарқынды дамуы инфрақұрылымды жақсартуды, соның ішінде жылдамырақ және

сенімді байланыс желілерін және сервер сыйымдылығын арттыруды талап етеді.

➤ Цифрлық экономикаға инвестициялардың ұлғаюы: инвесторлар цифрлық технологиялар мен стартаптарды дамытуға инвестиция салуды жалғастырады, бұл инновациялар мен экономиканың өсуіне ықпал етеді.

➤ Цифрлық сауданың дамуы: электрондық коммерция өсе береді және болашақта тауарлар мен қызметтердің көпшілігі онлайн сатылады және сатып алынады деп күтілуде.

➤ Сандық медианы дамыту: сандық мазмұн мен ойын-сауықты тұтыну өсе береді және ойын-сауық пен ақпараттың көптеген жаңа түрлері жасалады.

Бұл перспективалар цифрлық экономика болашақта өсе беретінін және экономика мен жалпы қоғамға айтарлықтай әсер ететінін көрсетеді.

Жоғарыда, цифрлық экономиканың жалпы пайдасы туралы айтылған. Ал енді өз еліме нақты келетін болсақ, Цифрлық экономиканың дамуы Қазақстанға оң әсер етуі төмендегі кестеде көрсетілген.

Кесте 1 - Цифрлық экономиканың дамуы

Сала атауы	Тигізетін әсері
Экономика	цифрлық экономика экономикалық өсудің, жұмыс орындарын құрудың және Қазақстаннан экспортты ұлғайтудың негізгі көздерінің біріне айналуы мүмкін.
Білім беру	цифрлық экономиканы дамыту білім беру саласын дамытуға, оның ішінде цифрлық дағдыларды оқытуға және білікті кадрларды дамытуға ықпал етуі мүмкін.
Инновация	цифрлық экономика экономиканың әртүрлі салаларындағы инновацияларды ынталандыруы мүмкін, бұл өз кезегінде жаңа өнімдердің, қызметтердің және бизнес үлгілерінің дамуына әкелуі мүмкін.
Мемлекеттік басқару	цифрлық технологияларды мемлекеттік басқаруды жақсарту және Мемлекеттік қызметтерді көрсету үшін пайдалануға болады, бұл мемлекеттік органдар жұмысының тиімділігі мен ашықтығын арттыруы мүмкін.
Өмір сапасы	цифрлық экономиканы дамыту халықтың өмір сүру сапасын жақсарты алады, соның ішінде Цифрлық қызметтерге қол жетімділікті қамтамасыз ету және күнделікті өмірде ыңғайлылық пен жайлылық деңгейін арттыру.
Экономиканың тұрақтылығы	цифрлық экономика Қазақстан экономикасын әртараптандыруға ықпал ете алады және оны сыртқы күйзелістер мен өзгерістерге неғұрлым орнықты ете алады.
Халықаралық интеграция	цифрлық экономиканы дамыту халықаралық байланыстарды нығайтуға және Қазақстанның жаһандық цифрлық экономикаға қатысуына ықпал етуі мүмкін.

Жалпы, цифрлық экономиканы дамыту Қазақстан экономикасын жаңғыртудың және оның әлемдік ауқымдағы бәсекеге қабілеттілігін арттырудың негізгі факторы бола алады.

Қорытындылай келе, цифрлық экономика - бұл экономикалық өсуді жеделдету, бәсекеге қабілеттілікті арттыру және бүкіл әлемдегі адамдардың өмір сүру сапасын жақсарту үшін үлкен әлеуетке ие дамудың жаңа парадигмасы. Бұл жаңа бизнес-модельдерге, инновациялық өнімдер мен қызметтерге әкелуі мүмкін, сонымен қатар мемлекеттік басқару мен цифрлық қызметтерге қол жетімділікті қамтамасыз етеді.

Цифрлық экономиканың даму перспективалары орасан зор. Бұл әлемнің көптеген елдерінде экономикалық өсу мен дамудың негізгі көзі бола алады. Дегенмен, бұл әлеуетті іске асыру үшін білікті кадрлардың жетіспеушілігі, киберқауіпсіздік мәселелері, реттеуші шектеулер және цифрлық қолжетімділіктің теңсіздігі сияқты бірқатар қиындықтарды жеңу қажет.

Цифрлық технологияларды дұрыс пайдалану тұрақты, бәсекеге қабілетті және инновациялық экономиканы құрудың негізгі факторы болуы мүмкін, бұл адамдардың ұзақ мерзімді әл-ауқатына және жалпы қоғамның дамуына ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Кешелава А.В. «Цифрлық» экономикаға кіріспе [Текст]: Кешелава А.В., Буданов, В.Г., Румянцев, В.Ю. [және т. б.] // жалпы ред. - Мәскеу: Вниигеожүйелер, - 2017. - 28 б.

2. Зубарев, А.Е. Цифрлық экономика жаңа экономиканың даму заңдылықтарының көрінісі ретінде [Текст]: Зубарев Е. А. // Тынық мұхиты мемлекеттік университетінің хабаршысы. - 2012. - Б. 214.

3. Устюжанина, Е.В., Сигарев, А.В., Шейн, Р.А. Цифрлық экономика экономикалық дамудың жаңа парадигмасы ретінде. [Текст] // ұлттық мүдделер: басымдықтар мен қауіпсіздік. - 2017. - Т. 13. - № 10. - 1788-1804 б. URL: <https://doi.org/10.24891/ni.13.10.1788>

4. Уринсон, Я.М., Панфилов, К.С. Цифрландыру кейбір елдің даму факторлары ретінде. [Электрондық ресурс]: - <https://www.hse.ru/data/2020/10/17/1372384543/Цифровизация%20как%20фактор%20развития%20инновац.гий%20н%20мысалы,%20кейбір%20ел.pdf>

5. Пуха, Ю.А. Индустрия 4.0: сандық кәсіптік құруа. [Электронды ресурс]: URL: <https://www.pwc.ru/ru/publications/industry-4.html>

6. Измайлова, М.А. Цифрландыру инновациялық даму. [Текст]: Веселовский, М.Я. редакциясы: "Ғылым әлемі" баспасы, - 2021 – 1 - 291 б.

7. Демьянова, О., Ахметшина, Э. Цифрландырудың кадр саясатына әсері [Текст]: басқару теориясы мен практикасының мәселелері. – 2018. – № 4. – 117-122 б.